

УДК 343.28/.29

А. О. Сілкова,
аспірант кафедри кримінального
права Національної академії
внутрішніх справ

ЗВІЛЬНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ВІД ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО ВІДБУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНИЙ ВИМІР

У статті досліджується розвиток правового регулювання звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування у кримінальному праві України. Виокремлено та проаналізовано етапи становлення законодавства, що регулює звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування.

Ключові слова: *розвиток, правове регулювання, звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування.*

Постановка проблеми. Норми, що визначають умови, підстави, особливості та порядок звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування, у вітчизняному законодавстві з'явилися як результат генезису двох інститутів кримінального права України: звільнення від покарання та його відбування й інституту кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх. Відтак, як і будь-яке правове явище, звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування не може бути досліджено з урахуванням норм лише чинного кримінального законодавства. У зв'язку з цим постає необхідність дослідження процесу історичного становлення та розвитку правового регулювання звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування.

Стан дослідження. У науці кримінального права питання становлення звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування були висвітлені в роботах В. М. Бурдіна, О. В. Дащенко, А. О. Клевцова, О. О. Книженко, Г. А. Кригера, В. А. Ломака, П. П. Михайленка, Є. С. Назимка, Л. М. Палюх, О. О. Якімова та інших.

Метою цієї статті є аналіз правового регулювання звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування та виокремлення етапів становлення

кримінального законодавства, що регулює звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування.

Досягнення мети дослідження базується на реалізації таких **завдань**: 1) дослідити правове регулювання звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування; 2) виділити та проаналізувати етапи становлення кримінального законодавства, що регулює звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування.

Виклад основного матеріалу. Норми кримінально-правового характеру, що регулюють звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування, на різних історичних етапах закріплювалися в певних правових актах.

У межах правової системи України звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування слід розуміти як комплексний міжгалузевий субінститут – сукупність норм кримінально-правового характеру, що в поєднанні з окремими положеннями норм кримінально-процесуального законодавства України (Кримінального процесуального кодексу України 2012 р., а в окремих випадках – Кримінально-процесуального кодексу України 1960 р.), Кримінально-виконавчого кодексу України, Закону України «Про застосування амністії в Україні» від 1 жовтня 1996 р. № 392/96-ВР, окремих законів України (перш за все конкретних законів України про амністію, а також так званих спеціальних законів, прийнятих у листопаді 2013 – лютому 2014 років) та Положення про порядок здійснення помилування, затвердженого Указом Президента України від 21 квітня 2015 р. № 223, регулюють умови, підстави, особливості та порядок застосування конкретних проявів звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування як заходу кримінально-правового характеру. При цьому «комплексність» субінституту звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування в її кримінально-правовому аспекті полягає у тому, що він включає норми двох інститутів кримінального права України: звільнення від покарання та його відбування й особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх. Зазначимо, що в межах

цього комплексного субінституту можливі різні способи взаємодії норм цих інститутів, зокрема:

а) можливість поширення на неповнолітніх норм щодо так званих «загальних» різновидів звільнення від покарання та його відбування (наприклад, звільнення від покарання за хворобою);

б) можливість поширення на неповнолітніх норм щодо «загальних» різновидів звільнення від покарання та його відбування з урахуванням положень, що передбачають певну специфіку цих різновидів саме для неповнолітніх (наприклад, звільнення від покарання з випробуванням);

в) можливість поширення на неповнолітніх загальних норм інституту звільнення від покарання та його відбування (наприклад, ч. 1 ст. 74 КК України) і положень щодо так званих «спеціальних» різновидів звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування (наприклад, звільнення від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру).

У зв'язку з вищевказаним у цій статті досліджуватимуться джерела українського кримінального права, що містили як загальні норми інституту звільнення від покарання та його відбування, так і положення щодо так званих «спеціальних» різновидів звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування. До того ж зауважимо, що з урахуванням положень ст. 1 Міжнародної Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 р. та положень чинного законодавства України в межах цієї роботи будуть проаналізовані різновиди звільнення від покарання та його відбування, що можуть бути застосовані до неповнолітніх, які вчинили злочин у віці до вісімнадцяти років.

Давні пам'ятки кримінального законодавства взагалі не містили положень, що стосувались би звільнення від покарання та його відбування, у тому числі й щодо неповнолітніх. Як зазначає Т. О. Гончар, до кінця XVI ст. робилися лише спроби визначити особу, яка вчинила злочин, через указівку на її стать, правовий стан (холоп або шляхтич тощо), що ж стосується віку кримі-

нальної відповідальності, то він не визначався, у зв'язку з чим не встановлювалися й особливості відбування покарання¹.

Норми кримінального законодавства XIX ст. були досить непослідовними у питаннях визначення як віку кримінальної відповідальності, так і формування єдиної системи покарань для неповнолітніх. До того ж у більшості нормативних актів не було передбачено жодних особливостей призначення неповнолітнім покарання та його відбування.

Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р. хоч і було першим правовим актом, що детально регулював особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх, проте згадок про звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування в ньому не було².

Перші вказівки про можливість звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування містились у Кримінальному уложенні про злочини й проступки 1879 р., що було чинне в XIX ст. на територіях Західної України, які перебували у складі Австро-угорської імперії. У цьому акті було передбачено положення щодо покарання «молодих злочинців» у віці до двадцяти одного року. Також установлювалося, що покарання у виді позбавлення волі із застосуванням каторжних робіт та ув'язнення в робочому домі могли бути замінені більш м'яким покаранням у виді ув'язнення в «напівтюрму» (Vermittlungsanstalt) у разі відбуття засудженою особою двох третин строку покарання, її хорошої поведінки та надії на виправлення. Разом із тим у нормах уложення було регламентовано процедуру умовно-дострокового звільнення особи від відбування покарання у разі, якщо вона сумлінною поведінкою довела своє виправлення та відбула не менше трьох четвертин строку

¹ Гончар Т. О. Неповнолітній як суб'єкт відповідальності за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Т. О. Гончар ; ОНЮА. – Одеса, 2005. – С. 15.

² Уложение о наказаниях уголовных и исправительных. – Спб. : Тип. II Отделения Собств. Его Императ. Величества, Канцелярии, 1845. – 922 с.

покарання. Така особа повинна була дотримуватись спеціальних поліцейських правил, за порушення яких вона могла бути знову піддана покаранню³.

Статут про засланих (рос.: Устав о ссыльных) 1882 р. можна вважати першим правовим актом у Російській імперії, що закріплював умовно-дострокове звільнення від відбування покарання. Воно застосовувалось до засланих поселенців та каторжан, а згодом і до засуджених до покарання у виді віддання до арештантських відділень. Для менш суворих покарань дострокове звільнення від його відбування не передбачалося⁴.

Кримінальне уложення 1903 р. встановлювало особливості покарання неповнолітніх у розділі «Про пом'якшення та заміну покарань», проте ці норми не стосувались звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування⁵.

У 1909 р. у Російській імперії було прийнято Закон про умовне дострокове звільнення⁶. Відповідно до його положень особа, яка відбула не менше трьох четвертих покарання у виді позбавлення волі в тюрмі, виправному арештантському відділенні або у виправному домі, може бути умовно-достроково звільнена, якщо її сумлінна поведінка свідчить про її виправлення. У випадку вчинення нового злочину або ж іншого діяння, яке загрожує особистій чи громадській безпеці або порядку (наприклад, пияцтво, розпуста) чи порушення інших умов такого звільнення, особа могла бути піддана покаранню. Зауважимо, що цим Законом передбачався нагляд та опіка місцевого товариства патронажу, чи місцевого комітету, чи відділення опікунського над тюрмами товариства. За відсутності таких органів або неможливості

³ Анисимов С. Преступления и проступки по венгерскому уложению 1877 г. / С. Анисимов // Записки Императорского Харьков. ун-та. 1879 г. – X., 1881. – Т. 3. Работы студ. по уголовному праву под руководством проф. Л. Е. Владимирова в 1878–1879 акад. году. – С. 1–134 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/handle/123456789/8141>. – Загл. с экрана.

⁴ Дашенко О. В. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. / О. В. Дашенко ; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2009. – С. 30.

⁵ Гончар Т. О. Неповнолітній як суб'єкт відповідальності за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. – С. 19–20.

⁶ Закон об условном досрочном освобождении с изложением рассуждений на кои он основан / под ред. Д. А. Коптева. – Спб. : Изд. Г. Г. Ходунова, 1909. – 374 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://library6.com/books/133433.pdf>. – Загл. с экрана.

здійснення ними нагляду над особою, такий нагляд здійснювали місцеві судді або представники земської влади.

Що стосується звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування у післяреволюційний період, воно застосовувалось практично до всіх неповнолітніх. Це було пов'язано, зокрема, з новими, певною мірою утопічними поглядами на проблему боротьби зі злочинністю неповнолітніх, а також із тим, що на території України поряд із власними нормативно-правовими актами діяли також нормативно-правові акти РРФСР, які дуже часто не узгоджувались між собою, що зумовлювало необхідність постійно змінювати законодавство⁷.

Декретом РНК від 14 січня 1918 р. «Про комісії для неповнолітніх», відповідно до якого неповнолітніми вважались особи до сімнадцяти років, а також декретом РНК від 4 березня 1920 р. «Про справи неповнолітніх, які обвинувачуються в суспільно-небезпечних діяннях» та декретом РНК УСРР від 12 червня 1920 р. «Про відповідальність неповнолітніх», за якими неповнолітніх було визначено як осіб до вісімнадцяти років, установлювалася заборона здійснення судочинства над неповнолітніми та застосування до них тюремного ув'язнення. З метою осуду неповнолітніх, які вчинили суспільно небезпечні діяння, створювались комісії, що були вправі застосувати медико-педагогічні заходи до таких осіб.

Постановою Народного Секретаріату України від 4 січня 1918 р. «Про введення народного суду» передбачалося право народного суду застосовувати до засуджених помилювання, дострокове звільнення, умовне засудження й відновлення в правах⁸. У ст. 32 Декрету ВУЦВК від 20 лютого 1918 р. «Про суд» (Декрет № 2) було закріплено право всіх засуджених вироком народного суду клопотати перед ним про умовне або дострокове звільнення, а також

⁷ Бурдін В. М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. / В. М. Бурдін ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2001. – С. 18.

⁸ Дашенко О. В. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання неповнолітніх : дис. ... к.ю.н. : 12.00.08. – С. 32.

про помилування та поновлення у правах⁹. Сімнадцятого березня 1919 р. був прийнятий Декрет РНК «Про умовне засудження». Відповідно до його положень умовне засудження являло собою незастосування призначеного покарання до винних у злочинах, за вчинення яких передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк не більше десяти років, якщо винний не вчинить протягом певного часу іншого однорідного чи аналогічного злочину. Заборонялося застосування умовного засудження двічі¹⁰.

Прийнятий РНК УСРР 21 березня 1919 р. Декрет «Про дострокове звільнення» установлював, що умовно-дострокове звільнення може бути застосоване до особи, засудженої до позбавлення волі на певний строк, після відбуття нею не менше половини строку покарання, а до засудженої до безстрокового позбавлення волі – після відбуття дванадцяти років покарання у виді позбавлення волі. Умовний характер цього звільнення був спрямований лише на запобігання рецидиву: якщо протягом невідбутої частини покарання особа вчиняла новий злочин, то суд мав право скасувати її звільнення, або призначити покарання за сукупністю з невідбутою частиною покарання, або обмежитися лише покаранням за новий злочин¹¹.

Відповідно до Керівних засад з кримінального права РРФСР від 12 грудня 1919 р.¹², які без змін були введені на території України постановою колегії НКЮ від 4 серпня 1920 р., неповнолітніми вважались особи віком до чотирнадцяти років і вони не підлягали суду та покаранню. До них могли застосовувати лише виховні заходи. Такі ж заходи застосовували і до

⁹ Декрет о суде № 2 // Декреты Советской власти. – Т. I. – М. : Гос. изд-во полит. литературы, 1957. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.hist.msu.ru/ER/Text/DEKRET/o_sude2.htm. – Загл. с экрана.

¹⁰ Клевцов А. О. Звільнення від відбування покарання з випробуванням неповнолітніх за кримінальним законодавством України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. / А. О. Клевцов ; Дніпр. держ. ун-т внутр. справ. – Дніпропетровськ, 2009. – С. 15.

¹¹ Дашенко О. В. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. – С. 33.

¹² Руководящие начала по уголовному праву Р.С.Ф.С.Р., утв. постановлением Наркомюста РСФСР от 12 дек. 1919 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://pravo.levonevsky.org/baza/soviet/sss7311.htm>. – Загл. с экрана.

осіб у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років, якщо вони не усвідомлювали змісту своїх дій.

У п. 26 Керівних засад містились загальні положення щодо застосування такого різновиду звільнення від покарання та його відбування, як умовне засудження: коли злочин, за яким судом призначено покарання у виді взяття під варту, було вчинено особою вперше і до того ж внаслідок збігу тяжких обставин її життя, а також за відсутності необхідності ізоляції особи від суспільства суд міг застосовувати умовне засудження особи, тобто вирішити не приводити обвинувальний вирок у виконання до вчинення такою особою тотожного або однорідного злочинного діяння.

У Декреті «Про позбавлення волі, умовно-дострокове звільнення та умовне засудження» прийнятим РНК УСРР 12 листопада 1921 р., було деталізовано порядок звільнення від покарання та його відбування. Проте документ не містив спеціальних відповідних положень щодо неповнолітніх. У п. 5 Декрету передбачалася можливість застосування умовного засудження до особи, ступінь небезпеки якої не потребував негайного покарання. Умовний характер цього звільнення полягав в обов'язку звільненої особи не вчинити тотожного або однорідного злочину упродовж встановленого у вирокі строку. У разі вчинення нового злочину суд призначав покарання за сукупністю злочинів.

Субінститут звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування не було передбачено і в першому КК УСРР 1922 р. Відповідно до його положень покарання не застосовувалось до малолітніх віком до чотирнадцяти років, а також до неповнолітніх віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років, стосовно яких комісією про неповнолітніх було визнано можливим обмежитись заходами медико-педагогічного характеру.

Кодекс містив загальні положення щодо застосування умовного засудження та умовно-дострокового звільнення. При цьому умовне засудження належало до одного з видів покарання і полягало у неприведенні обвинува-

льного вироку до виконання в частині призначеного особі позбавлення волі. Підставою застосування умовного засудження було вчинення особою злочину вперше, при тяжкому збігові обставин та такий ступінь її суспільної небезпеки, який не потребує обов'язкової ізоляції і навіть призначення примусових робіт. Приєднане у вироку до позбавлення волі додаткове покарання у виді грошового або майнового стягнення приводилося до виконання на загальних підставах. Варто зазначити, що іспитовий строк, протягом якого умовно засуджена особа не мала вчиняти новий тотожний або однорідний злочин, був значно більший за іспитовий строк, визначений у КК України 2001 р., – не менше трьох і не більше десяти років.

Умовно-дострокове звільнення полягало у повному звільненні особи від подальшого відбування покарання або заміні покарання на примусові роботи без утримання під вартою на весь строк невідбутого покарання або його частину. Умовно-дострокове звільнення могло бути застосоване до особи, засудженої до покарання у виді позбавлення волі або примусових робіт, яка стала на шлях виправлення. У разі вчинення достроково звільненою особою нового тотожного або однорідного злочину суд приєднував невідбуту частину покарання до покарання, призначеного за новий злочин. При цьому призначене остаточне покарання у виді позбавлення волі не могло бути більше десяти років. Аналогічні положення містилися й в Основних засадах з кримінального законодавства СРСР та Союзних республік 1924 р.

На відміну від КК УСРР 1922 р., КК УСРР 1927 р. передбачав специфіку застосування дострокового звільнення неповнолітніх від подальшого відбування покарання, а саме: у випадку відбування неповнолітньою особою покарання у виді позбавлення волі у трудовому домі для неповнолітніх та досягнення нею вісімнадцяти років вона могла бути достроково звільнена судом. Разом із тим у КК УСРР 1927 р. у окремому розділі було закріплені загальні положення щодо умовного засудження та умовно-дострокового звільнення. Також у цьому кодексі містилась норма щодо звільнення особи від ві-

дбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку, відповідно до якої особа звільнялася від відбування покарання, якщо з дня набрання чинності обвинувальним вироком його не було виконано упродовж десяти років.

Підставою застосування умовного засудження за КК УСРР 1927 р. було призначення судом особі покарання (заходу соціального захисту) у виді примусових робіт чи позбавлення волі із суворою ізоляцією або без неї. Умовою застосування цього різновиду звільнення був такий ступінь суспільної небезпечності особи, що не потребував її ізоляції або залучення до примусових робіт. У кодексі було збережено положення про самостійне виконання додаткового покарання у вигляді грошового або майнового стягнення. Іспитовий строк диференціювався залежно від строку призначеного покарання: при засудженні особи до примусових робіт або позбавлення волі на строк не більше року іспитовий строк призначався у межах від одного до трьох років, а при позбавленні особи волі на строк більше року іспитовий строк призначався у межах від трьох до десяти років. Якщо впродовж іспитового строку особа не вчинила нового не менш тяжкого або однорідного злочину, то вирок вважався таким, що втратив силу, а особа – несудимою. У разі ж вчинення нею злочину остаточне покарання у виді позбавлення волі не мало перевищувати десяти років, а примусові роботи – одного року.

До особи, яка була засуджена до позбавлення волі або примусових робіт і стала на шлях виправлення після відбуття нею не менше третини призначеного строку покарання (до речі, у початковій редакції КК УСРР 1927 р. цього мінімуму визначено не було – уточнення в ст. 51 було внесено в 1928 р.¹³), суд міг застосовувати умовно-дострокове звільнення.

З 1935 р. відбувалося посилення каральної політики, у тому числі й щодо неповнолітніх. Так, постановою ЦВК та РНК СРСР від 7 квітня 1935 р. «Про

¹³ Дашенко О. В. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. – С. 34.

заходи боротьби зі злочинністю серед неповнолітніх» було встановлено, що неповнолітні, починаючи з дванадцятирічного віку, викриті в учиненні крадіжок, заподіянні насильства, тілесних ушкоджень, каліцтв, у вбивстві або спробах вбивства, мали бути притягнуті до кримінальної відповідальності із застосуванням усіх заходів кримінального покарання. Також була скасована ст. 8 Основних засад з кримінального законодавства СРСР та Союзних республік 1924 р. щодо обов'язкового застосування заходів медико-педагогічного характеру до неповнолітніх віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років.

По-іншому призначалось покарання (захід соціального захисту) у випадку вчинення умовно засудженою особою упродовж іспитового строку нового злочину: суд мав право або приєднати умовно відстрочений захід соціального захисту повністю чи частково до заходу соціального захисту, який був призначений у новій справі, або застосувати до засудженої особи тільки захід соціального захисту, що було призначено за другим вироком.

Указом Президії Верховної Ради СРСР «Про введення умовно-дострокового звільнення з місць позбавлення волі» від 24 квітня 1954 р.¹⁴ було закріплено право суду достроково звільняти осіб, засуджених до позбавлення волі за злочини, вчинені ними у віці до вісімнадцяти років, після відбуття ними не менше однієї третини визначеного судом строку цього покарання, якщо вони довели своє виправлення зразковою поведінкою і сумлінним ставленням до праці та навчання. Також суди були вправі скоротити термін покарання таким особам за тих же умов після фактичного відбуття ними не менше шести місяців покарання у виді позбавлення волі.

У 1958 р. Верховною Радою СРСР були прийняті Основи кримінального законодавства Союзу РСР та союзних республік¹⁵, відповідно до ст. 10

¹⁴ О порядке досрочного освобождения от наказания осужденных за преступления, совершенные в возрасте до 18 лет : Указ Президиума Верховного Совета СССР от 24 апр. 1954 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа : <https://ru.wikisource.org/wiki/>. – Загл. с экрана.

¹⁵ Об утверждении основ уголовного законодательства Союза ССР и Союзных Республик : Закон СССР от 25 дек. 1958 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://pravo.levonevsky.org/baza/soviet/sssrb067.htm>. – Загл. с экрана.

яких кримінальній відповідальності підлягали особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років. У ст. 45 було визначено підстави та умови застосування до особи, яка вчинила злочин у віці до вісімнадцяти років, умовно-дострокового звільнення від покарання, дострокового звільнення від покарання та заміни покарання більш м'яким. До умов застосування вищевказаних різновидів звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування у законі було віднесене зразкову поведінку і сумлінне ставлення особи до праці та навчання, що доводили її виправлення, а також фактичне відбуття не менше однієї третини покарання у виді позбавлення волі або виправних робіт. При цьому вказувалось, що умовно-дострокове звільнення від покарання застосовувалося до осіб, яким виповнилося на момент такого звільнення вісімнадцять років, а дострокове звільнення від покарання – до досягнення засудженою особою вказаного віку.

Також в Основах кримінального законодавства містились загальні положення щодо умовного засудження осіб, звільнення від покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку та у зв'язку із втратою особою суспільної небезпечності.

У КК УРСР 1960 р. у главі 5 «Про призначення покарання і про звільнення від покарання» були передбачені загальні положення щодо застосування умовного засудження, давності виконання обвинувального вироку, втрати суспільної небезпечності особи, умовно-дострокового звільнення від покарання й заміни покарання більш м'яким. Також цей КК закріплював спеціальну норму (ст. 53) щодо звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування, аналогічну ст. 45 Основ кримінального законодавства Союзу РСР та союзних республік. У 1977 р. кодекс було доповнено новим різновидом звільнення від покарання та його відбування – відстрочкою виконання вироку, що також застосовувався до неповнолітніх.

Висновки. 1. Субінститут звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування у кримінальному праві нашої держави зароджувався й роз-

вивався з урахуванням особливостей становлення інституту кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх і звільнення від покарання та його відбування.

2. Досліджуючи правові акти у галузі кримінального права України, доцільно виокремити такі етапи становлення звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування:

1) з 1879 р. по 1917 р., що характеризувався зародженням правового регулювання кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх, а відтак відсутністю спеціальних норм щодо їх звільнення від покарання та його відбування;

2) 1918 р. – 1921 р., під час яких до неповнолітніх застосовувалось покарання, тільки якщо медико-педагогічних заходів не було достатньо для їх виправлення. У цей же час приймалася низка правових актів, що передбачали загальні норми щодо умовно-дострокового звільнення та умовного засудження;

3) 1922 р. – 1953 р. – у чинних на цей період актах у галузі кримінального права містилися положення щодо умовно-дострокового звільнення та умовного засудження. У зв'язку з відміною у 1935 р. норми про обов'язковість застосування заходів медико-педагогічного характеру до неповнолітніх віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років могли застосовуватися загальні різновиди звільнення від покарання та його відбування і до неповнолітніх;

4) 1954 р. – 1991 р. характеризувався закономірним розвитком кримінального права та виокремлення особливостей реалізації кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх, у тому числі й їх звільнення від покарання та його відбування;

5) 1991 р. – 2016 р. – норми, що регулюють звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування, зосереджені у різних джерелах кримінального права. При цьому в КК України 2001 р. виокремлено розділ, присвяче-

ний у тому числі й особливостям звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування.

Силкова А. А. Освобождение несовершеннолетних от наказания и его отбывания в уголовном праве Украины: историческое измерение

В статье исследуется развитие правового регулирования освобождения несовершеннолетних от наказания и его отбывания в уголовном праве Украины. Выделены и проанализированы этапы становления законодательства, регулирующего освобождение несовершеннолетних от наказания и его отбывания.

Ключевые слова: *развитие, правовое регулирование, освобождение несовершеннолетних от наказания и его отбывания.*

Silkova A. A. Discharge minors from punishment and from serving it in criminal law of Ukraine: historical dimension

In the article the development of legal regulation of discharge minors from punishment and from serving it in criminal law of Ukraine is researching. The stages of formation the legislation about discharge minors from punishment and from serving it are allocated and analyzed.

Key words *development, legal regulation, discharge minors from punishment and from serving it.*